

INTERKULTURALNI ODGOJ I OBRAZOVANJE KAO ČIMBENIK SUŽIVOTA U MULTIKULTURALNOM DRUŠTVU

VESNA BEDEKOVIĆ

Visoka škola za menadžment u turizmu i informatici u Virovitici

SMILJANA ZRILIĆ

Sveučilište u Zadru

Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja

UDK: 37.014:316.73

Pregledni članak

Review article

Primljeno

: 2014-12-9

Received

SAŽETAK

Susreti različitih kultura u suvremenom svijetu zbivaju se gotovo svakog trena u najraznovrsnijim oblicima komuniciranja. Razvoj odnosa prema kulturno drugačijima postaje ključnim čimbenikom suočavanja s neminovnim promjenama uzrokovanim prijelazom jedinstvenih monokulturalnih u kulturno-pluralne zajednice. Međusobni kontakti pripadnika različitih kultura pritom podrazumijevaju nužnost kvalitetnog suodnosa temeljenog na ideji interkulturalizma koji se javlja kao moguće rješenje za kvalitetan suživot u multikulturalnom društvu. Suočene s posljedicama masovnih migracija na globalnoj razini, odgojno-obrazovne institucije postaju stjecišta različitih etniciteta, kultura, jezika, religija i svjetonazora, uslijed čega se javlja potreba ugradnje interkulturalnih načela u odgojno-obrazovne sustave europskih zemalja. Interkulturalni odgoj i obrazovanje, promatran u kontekstu promicanja europskih vrijednosti i podupiranja europske dimenzije obrazovanja kao dominantne smjernice obrazovnih politika europskih zemalja, implicira potrebu novog pristupa izradi kurikula, dok razvijanje interkulturalne kompetencije učitelja kao moderatora interkulturalnih odnosa predstavlja značajnu sastavnicu njihova cjeloživotnog obrazovanja prilagođenog potrebama i zahtjevima suvremenog multikulturalnog društva.

KLJUČNE RIJEČI: *multikulturalno društvo, europska dimenzija obrazovanja, interkulturalni odgoj i obrazovanje, interkulturalna kompetencija učitelja, cjeloživotno obrazovanje*

POLAZIŠTA

Susreti različitih kultura u današnjem suvremenom svijetu zbivaju se gotovo svakog trena u najraznovrsnijim oblicima komuniciranja, postajući realnost i zakonitost suvremenog života. Međusobna interakcija pripadnika različitih kultura različitost je učinila sastavnim dijelom suvremenog društva, koji iziskuje poduzimanje određenih društvenih mjera za određivanje

većinskog, odnosno manjinskog statusa, kao i reguliranje njihovih međusobnih odnosa. Pitanje odnosa većinske i manjinske kulture u okviru jedne države više ne podrazumijeva samo formalno-pravne aspekte, već uključuje sva područja života i društvenih odnosa u najširem smislu: kulturu, religiju, umjetnost, znanost, gospodarstvo, političko djelovanje i naposljetku odgoj i obrazovanje, kao neizostavni segment društvenog života neke zajednice.

Masovne migracije na globalnoj razini koje su promijenile demografsku strukturu većine europskih država proširile su pojam nacionalnog identiteta davanjem prostora novim - interkulturalnim identitetima, stavljajući ih pred izazove suočavanja s neminovnim promjenama uzrokovanim prijelazom jedinstvenih monokulturalnih i nacionalnih u kulturno-pluralna društva. Susreti različitih identiteta i njihovi međusobni kontakti podrazumijevaju nužnost kvalitetnog suodnosa. S obzirom na to da je interkulturalna interakcija zbog sve veće međuovisnosti kultura u globalnom društvu 21. stoljeća za većinu ljudi postala stvarnost svakodnevnog života, ideja interkulturalizma javlja se kao moguće rješenje za kvalitetan suživot u suvremenom multikulturalnom društvu, a trajna potreba za prilagodbom obrazovanja demokratskim standardima europskog kulturno-pluralnog društva u centar pozornosti dovodi pitanje implementacije interkulturalnog odgoja i obrazovanja u kontekstu promicanja europskih vrijednosti i podupiranja europske dimenzije obrazovanja kao dominantne smjernice obrazovnih politika europskih zemalja.

Polazeći od realnosti da obrazovne institucije postaju stjecištima različitih etniciteta, jezika, kultura, religija i svjetonazora, izazovi budućnosti pojedinca i društva ogledaju se, između ostaloga, u ustroju i kvaliteti obrazovnih sustava. Budući da u segmentu provođenja interkulturalnih načela u djelo ključno mjesto i ulogu zauzima odgojno-obrazovna praksa, suvremeno strukturirani kurikuli nastoje artikulirati sadržaje, programe, metode rada učitelja¹ koji se neće odnositi samo na stjecanje znanja nego će, promatrajući svijet iz različitih filozofskih kutova i širina, u neposrednim dodirima razgrađivati različite socijalne stereotipe, predrasude i stigmatizaciju među ljudima. Od škole se pritom očekuje da osigura obrazovanje u kome će opći razvoj pojedinca, promatran iz europske perspektive, biti u funkciji stjecanja znanja, vještina i stavova potrebnih za suočavanje s izazovima suvremenoga

¹ Termin *učitelj* u hrvatskoj se zakonskoj regulativi koristi za učitelje razredne nastave i učitelje predmetne nastave u osnovnoj školi, dok se termin *nastavnik* koristi za nastavnike predmetne nastave, odnosno predmetne specijaliste u srednjoj školi (Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, NN [87/08](#), [86/09](#), [92/10](#), [105/10](#), [90/11](#), [5/12](#), [16/12](#), [86/12](#), [126/12](#), [94/13](#)). U stručnoj i znanstvenoj literaturi termin *učitelj* (*teacher*) koristi za sve osobe odgovorne za obrazovanje učenika (Recommendation Concerning the Status of teachers, 1966.; http://www.unesco.org/education/pdf/TEACHE_E.PDF). U radu se pod pojmom *učitelj* podrazumijevaju sve osobe koje sudjeluju u poučavanju, odnosno odgoju i obrazovanju učenika na osnovnoškolskoj i srednjoškolskoj razini.

europskog društva, pripreme za mobilnost i suživot u multikulturalnoj Europi, te u funkciji osposobljavanja mladih za interkulturalni dijalog temeljen na očuvanju odrednica vlastitog identiteta i kulturnog nasljeđa, uz istovremeno uvažavanje i prihvaćanje identiteta drugih i promicanje građanske odgovornosti za izgradnju demokratskog društva ujedinjene Europe (Spajić-Vrkaš, 2014.).

Ako mislimo na temeljna načela interkulturalnog odgoja i obrazovanja, njegovi teoretičari naglašavaju potrebu pripreme škole i učitelja za kulturnu, etničku, jezičnu i religijsku različitost temeljenu na načelima ljudskog dostojanstva i poštivanja različitosti, pri čemu naglasak koji se u interkulturalnom odgoju i obrazovanju stavlja na interakciju u potpunosti odgovara novom profesionalnom identitetu učitelja (Sablić, 2014.), čija će se interkulturalna kompetencija u realizaciji interkulturalnog odgoja i obrazovanja temeljiti na sposobnosti interkulturalnog komuniciranja, kritičkog i analitičkog razumijevanja i prihvaćanja vlastite kulture i kulture drugoga te spremnosti na cjeloživotno (interkulturalno) učenje (Bedeković, 2013.). Razvoj interkulturalne kompetencije učitelja u tom se kontekstu može smatrati značajnom pretpostavkom učinkovitog interkulturalnog odgoja i obrazovanja, dok se potreba osposobljavanja učitelja za osobni i profesionalni stil života u kome će različitost doživljavati kao vrijednost, smatra osnovnom sastavnicom cjeloživotnog obrazovanja kao višedimenzionalnog procesa (Hrvatić i Piršl, 2007.) tijekom koga stjecanje profesionalnih kompetencija postaje osnovnom pretpostavkom stručnog razvoja učitelja u svim fazama njihove profesionalne karijere. S obzirom na to da demokratsko društvo svojim građanima treba ponuditi mogućnosti za stjecanje znanja i usavršavanje tijekom cijeloga života (Diković, 2011.), cjeloživotno (interkulturalno) učenje/obrazovanje smatra se osnovom za kontinuirano usvajanje europskih vrijednosti i djelotvorno ostvarivanje europske dimenzije obrazovanja. Najznačajnije promjene u segmentu demokratizacije obrazovanja i strukturiranja interkulturalnog kurikula, u vertikali europskih vrijednosti, u tom se smislu ogledaju u pružanju podrške razvoju kompetencijskih profila upravljanja pedagoškim procesima na mikro i makro razini i modeliranju novih pristupa ustroju odgojno-obrazovne djelatnosti, koji naglašavaju osjetljivost i toleranciju na različitost, uvažavanje etničkih i kulturnih potreba te ljudskih prava i prava manjina (Hrvatić, 2014.).

INTERKULTURALNI ODGOJ I OBRAZOVANJE U KONTEKSTU EUROPSKE DIMENZIJE OBRAZOVANJA I PROMICANJA EUROPSKIH VRIJEDNOSTI

Ideja o europskoj dimenziji obrazovanja, potaknuta sredinom osamdesetih godina prošlog stoljeća s namjerom unaprjeđenja europskih integracijskih procesa i omogućavanja mobilnosti, komunikacije i suradnje na

europskom prostoru (Zidarić, 1996.) poduprta relevantnim dokumentima Vijeća Europe, temeljena na načelima demokracije, solidarnosti, socijalne pravde i ljudskih prava te integritetu nacionalnih obrazovnih sustava, uzajamnom poznavanju, razumijevanju i pronalaženju sličnosti i zajedništva u različitostima, tijekom svoje geneze i različitih faza razvoja do današnjih dana evoluirala je u općeprihvaćeni koncept i dominantnu smjernicu obrazovnih politika europskih zemalja. Kao široki koncept temeljen na raznovrsnim komplementarnim pristupima koji u implementacijskom smislu čine sastavni dio obrazovnih politika većine europskih zemalja, europska dimenzija obrazovanja obuhvaća razvoj europskog društva znanja kroz poticanje mobilnosti i međunarodne suradnje osnažene stjecanjem lingvističkih kompetencija i učenjem stranih jezika, poticanje jednakosti obrazovnih šansi i razvoja cjeloživotnog učenja, poticanje europskih vrijednosti (interkulturalizma, multikulturalizma, demokracije, ljudskih prava, tolerancije, socijalne pravde, poštivanja različitosti, prevencija rata i borbe protiv kriminala), promicanje različitih dimenzija identiteta (od lokalnog, preko nacionalnog, do europskog) te podupiranje suvremenih pristupa učenju putem učenja društvenoj odgovornosti (Ledić i Turk, 2013.).

Suvremeno europsko društvo, suočeno s potrebom kontinuiranog prilagođavanja obrazovnih sustava izazovima globalizacije i nužnošću djelotvornog odgovora na brojna pitanja povezana s porastom slobode izbora, ali i odgovornošću čovjeka u svim životnim područjima, teži promicanju demokratskih načela u jedinstvenom europskom obrazovnom prostoru, podupiranju ideje o društvu koje uči, težnjama da ono bude obilježeno demokratskim procesima (Gajić, 2014.) i temeljeno na kompetencijskom pristupu osposobljavanju pojedinca u svim područjima života. Obrazovanje temeljeno na kompetencijskom pristupu kao putu prema europskom profesionalizmu pretpostavlja isticanje obrazovanja kao ključnog čimbenika izvrsnosti i kompetitivnosti na europskom tržištu rada (Krstović, 2007.), pri čemu europska dimenzija obrazovanja, između ostaloga, obuhvaća razumijevanje i prihvaćanje pripadnika različitih kultura, jezika, nacionalnosti, etniciteta, religija i svjetonazora. Od škole se pritom očekuje da osigura obrazovanje u kome će opći razvoj pojedinca, promatran iz europske perspektive, biti u funkciji stjecanja znanja, vještina i stavova potrebnih za suočavanje s izazovima suvremenoga europskog društva, pripreme za mobilnost i suživot u multikulturalnoj Europi te u funkciji osposobljavanja mladih za interkulturalni dijalog temeljen na očuvanju odrednica vlastitog identiteta i kulturnog nasljeđa, uz istovremeno uvažavanje i prihvaćanje identiteta drugih te promicanje građanske odgovornosti za izgradnju demokratskog društva ujedinjene Europe.

S obzirom na to da interkulturalna perspektiva promiče ideju kulturnih razlika kao društvene vrijednosti, bogatstva ili snage, čineći temelje za kritičko

interkulturalno obrazovanje (i odgoj) koje kulturnu različitost propituje s pozicija jednakosti, socijalne pravde i uključivanja kao temeljnih načela izgradnje demokratskog društva (Spajić-Vrkaš, 2014.), osnovni cilj interkulturalnog pristupa usmjeren je prema osnaživanju učenika (pripadnika većine i manjine) za upoznavanje različitih kulturnih perspektiva i njihova doprinosa dominantnoj kulturi, razvoju kritičkog mišljenja te ohrabrivanju na suradnju i interkulturalni dijalog kao snažan kohezivni instrument kulturno složenog europskog društva. U tom su kontekstu osnovna načela interkulturalnog odgoja i obrazovanja temeljena na smanjenju stereotipa i predrasuda, uklanjanju etnocentrizma, nacionalizma i diskriminacije, suzbijanju ksenofobičnosti i diskriminacije, uvažavanju jezika manjinskih zajednica, prihvaćanju etničnosti, naglašavanju snošljivosti, zajedništva i suživota različitih kultura, osvještavanju mogućnosti uzajamnog kulturnog obogaćivanja, poticanju tolerancije i međusobne solidarnosti te zagovaranju i promicanju nenasilnog rješavanja sukoba. Temeljeni na navedenim načelima, osnovni zadatci interkulturalnog odgoja i obrazovanja usmjereni su prema usvajanju temeljnih pojmova u području kulture i međukulturnih odnosa, razumijevanju svoje i drugih bliskih kultura, razumijevanju kulturne raznolikosti svijeta, razumijevanju načela i pretpostavki funkcioniranja kulturno pluralnih zajednica, razvoju otvorenoga i višekulturnoga identiteta, razvoju kulturne osjetljivosti i višejezične kompetencije, razumijevanju posljedica diskriminacije kulturno drugačijih, razvoju nestereotipnog mišljenja antipredrasudnih stavova, snošljivosti i solidarnosti, te osposobljavanju mladih za kritički pristup globalnoj kulturi koja teži osporavanju vrijednosti drugih kultura i manipuliranju etničkim, nacionalnim i religijskim identitetom.

Potreba implementacije interkulturalnog odgoja i obrazovanja u odgojno-obrazovne sustave europskih zemalja, a među njima i Hrvatskoj, utjecala je na povećan interes istraživača za teme u području interkulturalizma. Neka od dosad provedenih stranih istraživanja na teorijskoj su razini dala doprinos određenju temeljnih načela, cilja i zadataka interkulturalnog odgoja i obrazovanja (Bennett, 1986.; Benson, 1987.; Byram, 1997.; Perotti, 1995.; Portera, 2008.), definiranju pojma interkulturalne kompetencije i utvrđivanju njenih osnovnih indikatora (Wiseman, Hammer i Nishida, 1989.; Kim, 1991.; Taylor, 1994.), definiranju njezinih osnovnih dimenzija (Kim, 1991.; Byram, 1997.; Bennett, 1986.), kao i razvijanju modela stjecanja interkulturalne kompetentnosti (Bennett, 2009.).

Značajan broj istraživanja koja su se u Hrvatskoj bavila problematikom interkulturalnog odgoja i obrazovanja provedena su u okviru znanstvenih

projekata "Genealogija i transfer modela interkulturalizma"², "Školski kurikulum i obilježja hrvatske nacionalne kulture"³, "Interkulturalni kurikulum i obrazovanje na manjinskim jezicima"⁴ i "Obrazovanje za interkulturalnu kompetenciju"⁵. Njihov se doprinos ogleda u koncipiranju određenih specifičnih oblika interkulturalnog odgoja i obrazovanja te konceptualne osnove obrazovanja na manjinskim jezicima, utvrđivanju metodologije i strukture izrade interkulturalnog kurikula, definiranju nekih od bitnih odrednica sukonstrukcije interkulturalnog kurikula, ispitivanju interkulturalne kompetencije i interkulturalne osjetljivosti te utvrđivanju stupnja deklarativnog prihvaćanja europskih vrijednosti u kontekstu europske orijentacije Hrvatske, dok su rezultati istraživanja u okviru provedenih znanstvenih projekata na praktičnoj razini doprinijeli osuvremenjivanju odgojno-obrazovnog procesa kroz modeliranje različitih oblika interkulturalne komunikacije među učenicima, učiteljima i roditeljima, uvođenje inovacija u nastavne programe te poboljšanje kakvoće udžbenika i nastavnih materijala.

INTERKULTURALNA KOMPETENCIJA UČITELJA KAO PRETPOSTAVKA UČINKOVITOG INTERKULTURALNOG ODGOJA I OBRAZOVANJA

Višeznačnost uloge učitelja u procesu interkulturalnog odgoja i obrazovanja ogleda se u činjenici da se razvoj njegovih funkcija sve više nadopunjuje ulogom suradnika, kreatora i moderatora interkulturalnih odnosa, ali i u organizaciji primjerenih oblika nastave koji će učenicima omogućiti ozračje međusobnog razumijevanja, interkulturalne osjetljivosti, ravnopravne interakcije i suradničkog učenja. U tom se smislu interkulturalni pristup temelji na otvorenosti prema različitostima i njihovom poznavanju, priznavanju i

² Znanstveni projekt "Genealogija i transfer modela interkulturalizma" proveden je u razdoblju od 1991 do 1995. godine na Odsjeku za pedagogiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu (voditelj projekta: prof. dr. sc. Vlatko Previšić).

³ Projekt "Školski kurikulum i obilježja hrvatske nacionalne kulture" kao svojevrsni nastavak prethodnoga izveden je u razdoblju od 1996. do 1999. godine također na Odsjeku za pedagogiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu (voditelj projekta: prof. dr. sc. Vlatko Previšić).

⁴ Međunarodni znanstveni projekt "Interkulturalni kurikulum i obrazovanje na manjinskim jezicima" proveden je u razdoblju od 2007. do 2011. godine na Odsjeku za pedagogiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu (voditelj projekta: prof. dr. sc. Neven Hrvatić).

⁵ Znanstveni projekt "Obrazovanje za interkulturalnu kompetenciju" proveden je u razdoblju od 2007. do 2011. godine na Odjelu za talijanski jezik i književnost Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Puli (voditelji projekta: prof. dr. sc. Elvi Piršl, dr. sc. Vesna Požgaj-Hadžić i prof. dr. sc. Agostino Portera).

prihvatanju, dok se stečena interkulturalna kompetencija učitelja može smatrati osnovom učinkovitog interkulturalnog odgoja i obrazovanja.

S obzirom na to da različitost promatramo kao dinamični interakcijski proces koji čini osnovu za otvoreni i konstruktivni interkulturalni dijalog među pripadnicima različitih kultura, osnovni zahtjevi interkulturalne kompetencije odnose se na razumijevanje ponašanja drugih te način njihova razmišljanja i viđenja svijeta. U tom se kontekstu interkulturalna kompetencija može definirati kao proces tijekom kojega učitelj razvija sposobnost prilagođavanja kulturno drugačijim učenicima, mijenjajući pritom svoja viđenja i shvaćanja radi boljeg razumijevanja i prilagođavanja zahtjevima multikulturalne realnosti (Bedečević, 2013.). Među osnovnim pretpostavkama stjecanja interkulturalne kompetentnosti ističe se interkulturalna osjetljivost kao sposobnost "osjećajuće" i kompetentne interakcije koja omogućava osjetljivost pojedinca prema osobama drugačijeg kulturnog podrijetla i percepciju kulturnih razlika, pri čemu veća interkulturalna osjetljivost utječe na sve složeniju percepciju kulturnih razlika (Bennett, 2009.; 2001.), dok se pristup pogleda na kulturne različitosti ogleda u etnocentričnoj i etnorelativnoj orijentaciji pojedinca. U tom smislu razina interkulturalne osjetljivosti ovisi o stupnju iskazanog etnocentrizma, odnosno etnorelativizma i smatra se neophodnom osobinom učitelja, nužnom, ne samo za formiranje vlastitoga kulturnog pogleda na svijet koji će mu olakšati prijelaz iz monokulturalne na kulturno-pluralnu perspektivu, već i za stjecanje i razvoj interkulturalne kompetentnosti neophodne za suživot i poučavanje u kulturno-pluralnom društvu. Interkulturalna kompetentnost shvaćena kao sposobnost interkulturalno prikladnih načina razmišljanja i djelovanja (Piršl i sur., 2009.), odnosno sposobnost učinkovite i prikladne interakcije u interkulturalnim situacijama, temelji se na specifičnim stavovima, interkulturalnom znanju i vještinama (Hiller i Wozniak, 2009.), pri čemu ključni elementi interkulturalne kompetentnosti obuhvaćaju interkulturalne stavove, interkulturalno znanje, vještine interpretiranja, vještine otkrivanja i interakcije te kritičku kulturnu svjesnost i političku kulturu (Hrvatić i Piršl 2007.). Ključnim dimenzijama interkulturalne kompetencije smatraju se kognitivna (znanje), afektivna (stavovi) i ponašajna (vještine) dimenzija (Hrvatić, 2005.; Hrvatić i Piršl 2005.; Piršl, 2013.). Afektivna dimenzija obuhvaća interkulturalne stavove učitelja temeljene na njegovoj radoznalosti, otvorenosti, vjerovanju, spremnosti relativiziranja kulturnih vrijednosti i odsutnosti predrasuda u kontaktu s učenicima i olokinom. Kognitivna dimenzija obuhvaća znanje, odnosno poznavanje društva i njegove kulture (primjerice jezika⁶, tradicije, običaja i

⁶ Prema Byramu (2005.) interkulturalna kompetencija podrazumijeva sposobnost zadovoljavajuće interakcije i komunikacije s pripadnicima drugih kultura na stranom jeziku, dok je znanje o drugoj kulturi povezano s jezičnom kompetencijom koja se ogleda u sposobnosti

vrijednosti). Ponašajna dimenzija obuhvaća vještine i sposobnosti učitelja u interpretiranju značenja neke ideje, načela, podataka, teksta, vizualnog predloška ili događaja druge kulture te njihovo uspoređivanje s vlastitom kulturom temeljeno na kritičkoj kulturnoj svjesnosti i političkoj kulturi.

U tom se kontekstu interkulturalno kompetentnim učiteljem može se smatrati onaj koji posjeduje sposobnost viđenja odnosa između različitih kultura, sposobnost medijacije i interpretacije te kritičkog i analitičkog razumijevanja vlastite kulture i kulture kulturno različitih učenika. Pritom se kognitivna, emocionalna i ponašajna dimenzija interkulturalne kompetencije učitelja ogledaju u fleksibilnom ponašanju i komunikaciji, empatiji i motivaciji za prilagođavanjem te prihvaćanju drugačijeg viđenja stvarnosti, dok se odlike interkulturalno kompetentnog učitelja ogledaju u njegovoj strpljivosti, fleksibilnosti, empatiji, mentalnoj otvorenosti, radoznalosti i smislu za humor te toleranciji prema kulturnoj različitosti i različitim stilovima razmišljanja.

S obzirom na to da se stjecanje profesionalnih kompetencija smatra osnovnom pretpostavkom razvoja učitelja tijekom svih faza njihove profesionalne karijere, razvijanje interkulturalne kompetencije važna je sastavnica profesionalnog razvoja i cjeloživotnog obrazovanja učitelja. Stoga složeni sustav profesionalnog razvoja učitelja neizostavno treba sagledati u suvremenom multikulturalnom svijetu u kome interkulturalni odgoj i obrazovanje zauzima značajno mjesto. U tom bi kontekstu modeli cjeloživotnog obrazovanja učitelja, prilagođeni potrebama i zahtjevima suvremenog društva i usmjereni na razvoj interkulturalne kompetencije, nužno trebali utjecati na oblikovanje obrazovne politike koja će omogućiti dosljednu provedbu interkulturalnih načela u neposrednoj odgojno-obrazovnoj praksi.

PREMA ZAKLJUČKU

Pojavom multikulturalnog društva koje otvara brojna pitanja međuetničkih, međukulturnih i međureligijskih dijaloga odgojno-obrazovne institucije neminovno se suočavaju s novim i drugačijim potrebama kulturno-pluralnih sredina koje od učitelja zahtijevaju nove profesionalne kompetencije koje se više ne ogledaju samo u akademskom znanju, nego i u specifičnim kompetencijama koje bi im trebale omogućiti snalaženje u sve složenijim odgojno-obrazovnim situacijama proizašlima iz međusobnih odnosa učenika različitih kulturnih pozadina.

Komunikacija s učenicima različitoga kulturnog podrijetla zahtijeva svijest o vlastitoj kulturnoj perspektivi, svijest o različitim perspektivama

uporabe jezika u određenim situacijama radi postizanja svjesnosti značenja pojedinih misli i jezičnih konotacija.

kulturno različitih učenika, spremnost na uočavanje, prihvaćanje i uvažavanje brojnih oblika kulturnih različitosti te učinkovitu interkulturalnu komunikaciju. Uloga učitelja u procesu interkulturalnog odgoja i obrazovanja ogleda se u osnaživanju interkulturalnog identiteta i oblikovanju pedagoškog djelovanja koje će omogućiti dosljednu provedbu interkulturalnih načela u neposrednoj odgojno-obrazovnoj praksi. Interkulturalni odgoj obrazovanje, promatran u kontekstu promicanja europskih vrijednosti i podupiranja europske dimenzije obrazovanja kao dominantne smjernice obrazovnih politika europskih zemalja, implicira potrebu novog pristupa izradi interkulturalnog kurikula kao sukonstrukcijskom procesu koji se razvija interakcijom u konkretnom socijalnom kontekstu (Dantow, Hubbard i Mehan, 2002.), pri čemu multikulturalno okruženje u kojemu se realizira odgojno-obrazovni proces čini osnovno polazište analize temeljnih sastavnica interkulturalnog kurikuluma (Jurčić, Zrilić i Bedeković, 2011.). U tom je kontekstu interkulturalni kurikulum usmjeren prema oblikovanju škole kao mjesta razmjene i poštivanja različitosti, odnosno zajednice koja uči, pri čemu proces učenja treba rezultirati razvojem znanja i vještina koje će omogućiti promjene u svijesti i senzibilitetu učenika za kreiranje svijeta u kojemu će različitosti prihvaćati kao šansu za učenje i međusobno bogaćenje.

S obzirom na to da trajna potreba za prilagodbom europskih obrazovnih sustava demokratskim standardima europskog kulturno-pluralnog društva i zajedničkim europskim vrijednostima u centar pozornosti dovodi pitanje kompetentnosti pojedinca za snalaženje u promjenjivim uvjetima suvremenog multikulturalnog društva, snažno obilježenog globalizacijskim procesima, učinkovit pristup stjecanju interkulturalne kompetencije učitelja kao moderatora interkulturalnih odnosa ogleda se u osposobljavanju učitelja za osobni i profesionalni stil života u kome će različitost doživljavati kao vrijednost i šansu za bogaćenje. Osposobljavanje učitelja za stjecanje interkulturalne kompetencije pritom je potrebno sagledati u okviru cjeloživotnog obrazovanja kao višedimenzionalnog procesa tijekom kojega stjecanje profesionalnih kompetencija postaje osnovnom pretpostavkom stručnog razvoja učitelja u svim fazama njihove profesionalne karijere.

LITERATURA

- Bedeković, V. (2013), Interkulturalna kompetencija kao dio profesionalnih kompetencija nastavnika, U: Hrvatić, B., Klapan, A. (ur.) *Pedagogija i kultura: teorijsko metodološka određenja pedagoške znanosti*, Zagreb: Hrvatsko pedagoško društvo, str. 80-88.

- Bennett, M.J. (2009), Supplement 2: Best practice for intercultural learning in international educational exchange, *Intercultural education* 20 (S1-2), (S1-13)
- Benett, M.J. (2001), Developing intercultural competence for global leadership, In: Reineke, R., D., Fußinger, C. (Eds.) *Interkulturelles Management: Konzeption-Beratung-Training*, Wiesbaden: Gabler (pp 207-226)
- Bennett, M.J. (1986), A developmental approach to training for intercultural sensitivity, *International Journal of Intercultural Relations*, 10, pp. 176-196
- Benson, P.G. (1987), Measuring Cross-Cultural Adjustment: the Problem of Criteria, *International Journal of Intercultural Relations* 2 (1) pp. 21-37
- Byram, M. (2005), Uvodno poglavlje, U: Benjak, M., Požgaj Hadži, V. (ur.), *Bez predrasuda i stereotipa, interkulturalna komunikacijska kompetencija u društvenom i političkom kontekstu*, Rijeka: Izdavački centar Rijeka, str. 15-21.
- Byram, M. (1997), *Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence*. Sydney: Multilingual Matters
- Dantow, A., Hubbard, L, Mehan, H. (2002), *Extending Educational Research Reform, From one School to Many*, London: New York: Routledge falmer
- Diković, M. (2011), Osposobljavanje nastavnika za provođenje odgoja i obrazovanja za građanstvo. *Život i škola* br. 26 (2/2011) god. 57:11-24.
- Gajić, O. (2014), Profesionalni identitet pedagoga u vertikali europskih vrijednosti. U: Hrvatić, N. (ur.) *Interkulturalno obrazovanje i europske vrijednosti*, Zagreb-Virovitica: Odsjek za pedagogiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Visoka škola za menadžment u turizmu i informatici u Virovitici, str. 18-30.
- Hiller, G.G., Wozniak, M. (2009), Developing an intercultural competence programme at an international cross-border university, *Intercultural Education* 20 (S1-2), (S113-124)
- Hrvatić, N. (2014), Interkulturalno obrazovanje i europske vrijednosti, U: Hrvatić, N. (ur.) *Interkulturalno obrazovanje i europske vrijednosti*, Zagreb-Virovitica: Odsjek za pedagogiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Visoka škola za menadžment u turizmu i informatici u Virovitici, str. 18-30.
- Hrvatić, N. (2005), Contemporary teaching: intercultural paradigms, In: Peko, A. (ed.) *Contemporary teaching*, Osijek: University Josip Juraj Strossmayer in Osijek, Faculty of philosophy in Osijek (pp 74-81)
- Hrvatić, N., Piršl, E. (2007), Interkulturalne kompetencije učitelja, U: Babić, N. (ur.) *Kompetencije i kompetentnost učitelja*, Osijek: Učiteljski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, str. 221-228.
- Hrvatić, N., Piršl, E. (2005), Kurikulum pedagoške izobrazbe i interkulturalne kompetencije učitelja. *Pedagogijska istraživanja*. 2 (2) 251-266.
- Jurčić, M., Zrilić, S., Bedeković, V. (2011), Različitost u kontekstu suvremenog kurikuluma, *Školski vjesnik* 60 (2011), 2, 149-164.

- Kim, Y.Y. (1991), Intercultural communication competence. U: Toomey, T., Korzenny, F. (Eds.) *Cross-cultural interpersonal communication*. Newberry Park, CA: Sage, pp. 259-275.
- Krstović, J. (2007), Europska perspektiva obrazovanja učitelja ili obrazovanje učitelja na razmeđu europskog i nacionalnog, *Pedagogijska istraživanja* 4 (2):269-282.
- Ledić, J., Turk, M. (2013), Izazovi europske dimenzije u obrazovanju: pristupi i implementacija u nacionalnom kontekstu. U: Hrvatić, B., Klapan, A. (ur.) *Pedagogija i kultura: teorijsko metodološka određenja pedagogijske znanosti*, Zagreb: Hrvatsko pedagogijsko društvo, str. 262-273.
- Perotti, A. (1995), *Pledoaje za interkulturalni odgoj i obrazovanje*, Zagreb: Educa
- Piršl, E. (2013), Interkulturalna kompetencija i /ili kulturna inteligencija, U: Hrvatić, N., Klapan, A. (ur.) *Pedagogija i kultura: teorijsko-metodološka određenja pedagogijske znanosti*, Zagreb: Hrvatsko pedagogijsko društvo, str. 335-344.
- Piršl, E., Diković, M., Pokrajac-Bulian, A. (2009), Intercultural Competence and Sensitivity from Students Viewpoint, In: Popov, N., Wolhuter, Ch., Leutwyler, B., Mihova, M., Ogunleye, J. (Ed.) *Comparative Education and Teacher Training, Education Policy, School Leadership and Social Inclusion*, Vol. 8 (363-368).
- Portera, A. (2008), Intercultural education in Europe: epistemological and semantic aspects. *Intercultural education* 19 (6), pp. 481-491.
- Recommendation Concerning the Status of Teachers* (1966), Adopted by the Special Intergovernmental Conference on the Status of Teachers, Paris, 5 October 1966; UNESCO (http://www.unesco.org/education/pdf/TEACHE_E.PDF)
- Sablić, M. (2014), Izazovi interkulturalizma u obrazovanju učitelja, U: Hrvatić, N. (ur.) *Interkulturalno obrazovanje i europske vrijednosti*, Zagreb-Virovitica: Odsjek za pedagogiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Visoka škola za menadžment u turizmu i informatici u Virovitici, str. 94-107.
- Spajić-Vrkaš, V. (2014), Kulturna različitost, građanstvo i obrazovanje, U: Hrvatić, N. (ur.) *Interkulturalno obrazovanje i europske vrijednosti*, Zagreb-Virovitica: Odsjek za pedagogiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Visoka škola za menadžment u turizmu i informatici u Virovitici, str. 3-17.
- Taylor, E.W. (1994), Intercultural Competency: A Transformative Learning Process, *Taylor Adult Education Quarterly* 44 No 3 (154-174).
- Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, NN 87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11, 5/12, 16/12, 86/12, 126/12, 94/13.
- Zidarić, V. (1996), Europska dimenzija u obrazovanju - njen nastanak, razvitak i aktualno stanje, *Društvena istraživanja* Vol. 5 No 1, (21), 161-181.

Wiseman, R.L., Hammer, M.R., Nishida, H. (1989), Predictors of intercultural communication competence, *International Journal of Intercultural Relations*, 13(3) pp. 349-369.

INTERCULTURAL EDUCATION AS A FACTOR OF COEXISTENCE IN A MULTICULTURAL SOCIETY

ABSTRACT

The meetings of different cultures in the modern world are taking place almost every moment in the various forms of communication. Development of attitudes towards culturally different people becomes a key factor in dealing with the inevitable changes caused by the transition of unique monocultures in the cultural pluralistic community. Mutual contacts of members of different cultures thereby imply the necessity of quality interrelations based on the idea of interculturalism that occurs as a possible solution for quality coexistence in a multicultural society. Faced with the consequences of mass migration at the global level, educational institutions become the meeting point of different cultures, resulting in a need of installing of intercultural principles in the educational systems of European countries. Intercultural education, viewed in the context of promoting European values and support the European dimension of education as the dominant guideline of educational policies in European countries, implies the need for a new approach to curriculum design while development of intercultural competence of teachers, as moderators of intercultural relations, is an important component of their lifelong learning adapted to the needs and requirements of modern multicultural society.

KEY WORDS: *multicultural society, European dimension of education, intercultural education, intercultural competence of teachers, lifelong learning*